

УДК 368

Івасишина Н. В.,*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та туризму
Національного транспортного університету,***Малашенко Ю. А.,***старший викладач кафедри обліку та аудиту, Кременчуцького інституту
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

РИНОК ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ НАЗЕМНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

У статті висвітлено тенденції та основні проблеми розвитку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, а також обґрунтовано шляхи вирішення означених проблем.

Ключові слова: *страховий ринок, обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, автострахування.*

В статье отражены тенденции и основные проблемы развития обязательного страхования гражданско-правовой ответственности владельцев транспортных средств, а также обоснованы пути решения указанных проблем.

Ключевые слова: *страховой рынок, обязательное страхование гражданско-правовой ответственности владельцев транспортных средств, автострахование.*

The article reflects the trends and major issues of development of compulsory insurance of civil liability of owners of vehicles, as well as reasonable ways to solve these problems.

Keywords: *insurance, compulsory insurance of civil liability of owners of vehicles, auto insurance.*

Постановка проблеми. Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів у більшості країн світу є наймасовішим видом страхування. Цей вид страхування має багато переваг, що і спонукає автовласників укладати договори обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Закон України "Про

обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів” спрямований на вирішення одного з найбільш актуальних питань розвитку страхового ринку України – удосконалення порядку й умов здійснення означеного виду страхування.

Ринок обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів останнім часом стрімко розвивається, проте в його формуванні та розвитку існує низка проблем і труднощів, а отже, існує і потреба в системному, комплексному дослідженні, спрямованому на їх виявлення, та розробці рекомендацій щодо їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми та перспективи розвитку цього виду страхування, зміни в законодавстві та нормативно-правових актах розглядаються у працях таких вітчизняних науковців: В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, О. М. Залетов, Т. В. Яровська, С. С. Осадець, Н. В. Ткаченко, Я. П. Шумелда та інші. Проте, у зв’язку з недосконалістю законодавства у сфері обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, недостатнім контролем за наявністю полісів, особливої актуальності набуває проблема формування, впровадження та подальшого розвитку ринку обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів для України, в економічній системі якої відбуваються кардинальні зміни.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення основних тенденцій і проблем розвитку обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Виклад основного матеріалу. Страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів як окремий елемент загальної структури системи страхування є одним із найбільш масових та апробованих на практиці у більшості країн світу.

За останні роки розвитку страхового ринку України найбільшою популярністю серед населення і підприємств користуються страхові послуги зі страхування автомобільного транспорту і страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів зокрема.

Прийняття Закону України “Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів” дало можливість цивілізованого і системного розвитку ринку обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Сьогодні для більшості автовласників страхування цивільно-правової відповідальності є найважливішим інструментом захисту від будь-яких ризиків, що пов’язані із використанням автотранспорту як

джерела підвищеної небезпеки, що збільшило частку витрат на страхування у сукупних доходах громадян.

Як засвідчує практика страхових компаній, усвідомлення важливості цього виду страхування приходить лише після страхових випадків, участь у яких відчутно вплинула на власний бюджет. Дані, надані Моторним (транспортним) страховим бюро України, свідчать про позитивну тенденцію щодо збільшення усвідомлення обов'язковості цього виду страхування. Але при цьому існує і значний відсоток недовіри та непоінформованості щодо означеного виду страхування [1].

За останні роки автопарк України значно зріс, а його динаміка свідчить про продовження тенденції до зростання. Збільшення кількості автомобілів призводить до збільшення кількості укладених договорів з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Зважаючи на зростаючу кількість ДТП, у кожному третьому з яких водій не в змозі відшкодувати збитки потерпілій особі, практика обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів є економічно виправданою.

Вітчизняний ринок автострахування розвивається доволі активно.

Динаміка основних показників страхування автотранспорту (страхування наземного транспорту (КАСКО), обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) та страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів ("Зелена картка") за 2009-2010 рр. наведена у табл. 1

Таблиця 1
Динаміка основних показників автострахування за 2009-2010 рр.

	Валові страхові премії, млн. грн.		Валові страхові виплати, млн. грн.		Рівень валових страхових виплат, %		Темп приросту 2010/2009, %	
	2009	2010	2009	2010	на 31. 12. 2009	на 31. 12. 2010	Валові страхові премії	Валові страхові виплати
КАСКО	3 887,9	3 660,7	2 487,0	1 776,2	64,0	48,5	-5,8	-28,6

ОСЦПВ	1 430,9	1 776,3	568,3	759,0	39,7	42,7	24,1	33,6
"Зелена картка"	252,9	285,2	71,3	90,7	28,2	31,8	12,8	27,2
Всього	5 571,7	5 722,2	3 126,6	2 625,9	56,1	45,9	2,7	-16,0

Отже, аналізуючи дані табл. 1, варто зазначити, що обсяг валових страхових премій з автострахування у 2010 р. становив 5722,2 млн. грн., що на 150,5 млн. грн (або 2,7%) більше, ніж у 2009 р. Що ж стосується страхових виплат, то їх розмір у 2010 р. був на 16,0% (або 500,7 млн. грн.) меншим порівняно із страховими виплатами, що мали місце у 2009 р.

Частка валових страхових премій та валових страхових виплат з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) в автострахуванні становить 31,0% та 28,9% (відповідно).

У 2010 р. надходження валових премій при страхуванні наземного транспорту (КАСКО) скоротилися на 5,8% у порівнянні з 2009 р. і становили 3660,7 млн. грн., при страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ), обсяг валових страхових премій збільшився на 24,1% і становив 1776,3 млн. грн. [5].

Зменшення надходжень валових премій зі страхування наземного транспорту (КАСКО) пов'язане з девальвацією національної грошової одиниці та зменшенням платоспроможності населення.

Збільшення надходжень валових премій зі страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) пов'язане передусім з подорожчанням полісів обов'язкового страхування транспортних засобів, що зумовлено змінням коригувальних коефіцієнтів до страхового платежу, за допомогою яких визначається ціна полісу, та підвищенням лімітів відповідальності страхових компаній.

Валові страхові виплати при страхуванні наземного транспорту (КАСКО) у 2010 р. становили 1776,2 млн. грн., що на 28,6% менше, ніж за 2009 р.; розмір валових виплат при обов'язковому страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) становив 759,0 млн. грн., що на 33,6% більше, ніж за аналогічний період 2009 року.

Важливим показником, який характеризує діяльність страхових компаній на ринку страхування є рівень валових страхових виплат. За даними табл. 1, можна дійти висновку, що за ОСЦПВ цей показник у динаміці збільшується, і у 2010 р. становить 42,7%, тоді як у 2009 р. – 39,7%). Рівень валових виплат зі страхування наземного транспорту (КАСКО) станом на 31. 12. 2010 р. становив 48,5% (станом на 31. 12. 2009 р. – 64,0%). Зменшення рівня валових страхових виплат може розглядатися як негативна ознака.

Кількість укладених договорів з ОСЦПВ за 12 місяців 2010 р. на 1147,4 тис. одиниць (або на 16,4%) збільшилась і сягала 8151,7 тис. одиниць. У 2010 р. врегульовано 95 тис. страхових випадків, що на 25,4% більше ніж у 2009 р. Середній розмір страхової виплати у 2010 р. становив 7,5 тис. грн, що на 221 грн. або на 3% більше, ніж у 2009 р.

Дослідження динаміки надходження страхових платежів за ОСЦПВ демонструє позитивні риси, що свідчить про популяризацію страхової діяльності серед власників транспортних засобів. Страхові платежі за даним видом страхування протягом 2008-2010 рр. збільшуються, окрім цього, потрібно зазначити, що і питома вага страхових платежів ОСЦПВ у загальній сумі страхових платежів за всіма видами страхування збільшується: у 2008 р. їх питома вага становила 5,4%, у 2009 р. – 7,0% і у 2010 р. – 7,7%.

Що ж стосується страхових виплат за ОСЦПВ, то їх розмір також збільшився із 245,6 млн. грн – у 2007 р. до 568,3 млн. грн. – у 2010 р. Питома вага страхових виплат за ОСЦПВ у складі валових виплат за всіма видами страхування також збільшилась: 2007 р. – 5,8%, 2008 р. – 6,5%, 2009 р. – 8,4%, 2010 р. – 12,4%.

Отже, страхові премії та страхові виплати щорічно збільшуються, при чому, ріст виплат випереджає ріст премій. Про це свідчить коефіцієнт виплат, який розраховується як відношення страхових виплат до страхових премій, який у 2007 р. склав 25,3%, у 2008 р. – 35,2%, у 2009 р. – 39,7%, а у 2010 р. – 42,7%.

У 2010 р. за даними Моторного (транспортного) страхового Бюро України (МТСБУ), страхові компанії зібрили близько 1,7 млрд. грн. премій за полісами ОСЦПВ, а виплатили потерпілим – 750-800 млн. грн. Надходження страхових компаній за полісами ОСЦПВ у 2010 р. порівняно із 2009 р. виросли на 400 млн. грн., а виплати – на 200-250 млн. грн. [5].

Чинником, що стимулює розвиток ринку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, є збільшення кількості транспортних засобів, при якому вірогідніший ризик настання страхового випадку, а отже, і потреба у якісному та доступному страхуванні є вищою.

Серед негативних чинників, які стримують розвиток ринку обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, можна виділити такі:

- низький рівень страхової культури населення з питань страхування цивільно-правової відповідальності;
- відсутність дієвого контролю з боку держави за дотриманням автовласниками постанов чинного законодавства;
- наявне страхове шахрайство у цій галузі страхування як з боку страхових компаній, так і з боку страхувальників;
- недосконалість захисту прав споживачів страхових послуг;
- велика кількість страхових компаній з низьким рівнем капіталізації;
- недостатній рівень кадрового та наукового забезпечення страхового ринку;
- незадовільний стан доріг в Україні;
- відсутність довіри до страховиків;
- невисока якість страхових послуг;
- відсутність достовірних статистичних даних;

Особливу роль у формуванні ринку обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів відіграє державне регулювання цього виду страхування. Слід зазначити, що на державному рівні залишаються невирішеними такі основні питання: формування страхового законодавства щодо регулювання діяльності страхових компаній, що впроваджують цей вид страхування; встановлення економічно обґрунтованих нормативів щодо достатності капіталу страховиків та якості їх активів.

Для вирішення означених проблем та поступового подальшого розвитку ринку обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в Україні необхідно:

- підвищити рівень капіталізації страхових компаній, їх фінансову стійкість, плато– і конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість;
- розвивати сучасну інфраструктуру ринку обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів;
- підвищити ефективність менеджменту та маркетингового аналізу сегментів ринку обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів;
- приділити особливу увагу вдосконаленню страхової справи в регіонах;
- підвищити якість підготовки та перепідготовки кадрів страхового бізнесу;

- підвищити прозорість ринку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів, створити єдину базу даних;

- впроваджувати в практику роботи страхових компаній новітні Інтернет-технології;

- підвищити страхову культуру населення і його довіру до страхових компаній;

- запровадження програм інформування населення через засоби масової інформації про стан і перспективи ринку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів;

- перегляд базового тарифу та коригуючих коефіцієнтів з цього виду страхування.

Ринок обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів має значний потенціал, використання якого стримується відсутністю державної концепції розвитку цієї галузі, кризовими явищами в економіці, низьким рівнем добробуту населення і, як наслідок, незначним платоспроможним попитом на страхові послуги.

Автостраховання так і залишається головним видом, на який будуть рости ставки страхових компаній, оскільки цей вид страхування приносить страховиками значну частку платежів. Особливо це стосується обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, яке після зростання вартості стало для багатьох компаній основним видом страхування, який значною мірою буде визначати їх платоспроможність та прибутковість.

Висновки. Отже, вітчизняний ринок обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів залишається несформованим та нестабільним достатньою мірою, проте він перебуває на етапі динамічного розвитку. Незважаючи на недосконалість окремих процесів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів є перспективним видом страхування і має достатнє підґрунтя для подальшого розвитку в Україні.

Література:

1. Аналітичний огляд ринку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів 2005-2008 років. – К. : Моторне (транспортне) страхове бюро України, 2008. – 22 с.

2. Вовчак О. Стан та перспективи розвитку страхового ринку України / О. Вовчак // Світ фінансів. – 2007. – Випуск 1 (10). – С. 107-115.

3. Козьменко О. В. Розвиток страхового ринку і перспективи екологічного страхування / О. В. Козьменко // Вісник Української академії банківської справи. – С. 112-118.

4. Анализ и прогнозы развития страхового рынка Украины в 2009-2011 годах [Електронний ресурс]. – Режим доступа : www.foginsurer.com.

5. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2005-2010 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступа : [http // www.uainsur.com/](http://www.uainsur.com/).

6. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004 № 1961 –IV [Електронний ресурс]. – Режим доступа : www.zakon1.rada.ov.ua.